

Szabó Tibor Zsombor:
Sóhaj és legyintés: kérdések a közélet állapotáról – Interjú Mikecz Dániellel

Túl vagyunk a harmadik Orbán-kormány hivatali idejének felén, kevesebb, mint 500 nap van a következő választásokig. Ami a közvélemény-kutatásokból szembetűnik: bebetonozott pártpreferencia-értékek a választópolgárok körében, sok bizonytalan szavazó, a közélet dolgaira való reagálásban sokszor közöny, apátia, sóhaj és legyintés. A közélet gyakran lesújtó képéről és ennek lehetséges okairól, valamint a (közel)jövőre vonatkozó változásra való esélyekről, elméletekről kérdeztem Mikecz Dániel politológust és mozgalmkutatót.

Mivel foglalkozol?

M.D.: Politológusként elsősorban társadalmi mozgalmakkal, civilekkel és politikai részvétellel. Egyrészt az MTA TK Politikatudományi Intézetében, másrészt a Republikon Intézetben dolgozom, mindkét helyen kutatok. A Republikon agytröszt, „think tank” jellegű intézet, nem annyira elvont, hanem inkább gyakorlatias. A kutatási területeim egyre több embert érintenek. Mikor elkezdtem ezeknek a témáknak a kutatását, akkor Szabó Máté, korábbi ombudsman, az ELTE-ÁJK professzora, aki jelenlegi konzulensem, volt az, aki mozgalmakkal foglalkozott. Azonban a közvéleményt akkor ez a téma nem annyira érdekelte. A netadás volt az első nagyobb tüntetés, de korábban a Millánál is elkezdődött az érdeklődés a terület iránt. Ahogyan fragmentálódott a baloldal, úgy lettek egyre fontosabbak a civilek, a társadalmi mozgalmak, és váltak észrevehetőbb politikai jelenséggé. Ekkor kezdett el érdeklődni irántuk a sajtó is, és akkor láttam én is, hogy kezd a mozgalmkutatózás fősodrúbb lenni.

Ha mozgalmakról, politikai pártokról beszélünk, legutóbb október 23-án léptek színre az ellenzéki pártok és mozgalmak, ahol Bokros Lajos bejelentette, hogy 500 napig kell kibírniuk egymást az ellenzéki szervezeteknek. A harmadik Orbán-

kormánynak tevékenysége félidőnél jár. Hogyan látod jelenleg az ország helyzetét, a közhangulatot?

M.D.: Szigorú értelemben véve, mondhatni tudományosan, az október 23-ai tüntetés egy pártok által szervezett rendezvény volt, tehát nem a mozgalmakról szólt. Természetesen pártok is részt vehetnek egy mozgalomban, de az október 23-ai megmozdulás kapcsán kizárólag pártokról beszélhetünk. A közhangulathoz kapcsolódik, hogy nálunk nagyon alacsony a hajlandóság arra, hogy az emberek részt vegyenek a közéletben, a választáson kívüli eszközöket használják, történetesen petíciót írjanak alá, tüntessenek stb. Ezt tudtuk korábban is, de a Pew Research Center nemrég megjelent [kutatásából](#) az is tudható, hogy a többség úgy gondolja, nem lehet hatása a politikára, miközben nagyon magas azoknak az aránya, akik szerint – a kutatás alapján – rossz irányba mennek a dolgok. Ők úgy érzik tehát, hogy bármit tennének, az tulajdonképpen nincs hatással a politikára, hogy ezzel nem lehet befolyásolni a politikusokat, döntéshozókat. Egy Index által megrendelt és a Závecz Research által végzett kutatásban olyan eredmények voltak, amelyek szerint a többség azt gondolja, hogy nem kell lemondania Rogán Antalnak a helikopterezős ügy kapcsán. Látszik, hogy van egy nagyfokú elégedetlenség, ami már 2014 előtt is jelen volt, de ez mégsem fordul át tettekbe. A választópolgárok nem gondolják úgy, hogy valamit el lehet érni a tüntetésekkel. Persze feltételezhető az is, hogy azokban a körökben, ahol magas a részvétel, másmilyenek az arányok. Aki elmegy tüntetni, az valóban úgy gondolja, hogy lehet hatása a politikára, ha nem is magának a kormánynak a politikájára. Mindenesetre a félidőben az látszik, hogy van egy eszközt nem találó elégedetlenség. Az október 23-ai tüntetés nagyon jól megmutatta, hogy az ellenzéki rendezvényen mennyien gondolják azt, hogy ez a fajta ellenzék mennyire képes arra, hogy hangot adjon az ő elégedetlenségüknek. Látszott az ott lévő pártszimpatizánsokon is, hogy nagyon rossz kedvük van, sokkal kevesebben voltak, mint amennyire készültek a szervezők. Mi az MTA kutatása részeként voltunk ott, és azt vártuk, hogy egészen a körülig fog állni a tömeg, de mindössze olyan háromezren lehettek. Körülbelül ugyanennyien voltak az egy héttel azelőtt a sajtószabadságról és a korrupcióról szóló tüntetésen, amelyet a Párbeszéd szervezett az Együtt-tel, illetve az LMP-vel. 3000 fő fölé nem nagyon tudnak menni ezek a fajta tüntetések, amelyeket a pártok szerveznek, pedig önmagában nem lehetetlen, hogy a pártok több embert mozgósítsanak.

Létezik ma valóságos ellenzék Magyarországon? Valójában, azok az emberek, akik tehetetlennek érzik magukat, mert azt hiszik, hogy nincsen beleszólásuk a politikába, a közállapotokba, felteszik maguknak a kérdést, hogy milyen szinten van az ellenzék a mai Magyarországon?

M.D.: Nagyon sok ellenzék van. Ha csak a liberális, baloldali ellenzékét nézzük, ez is nagyon tarka, mert hiszen bárki gondolta volna azt 2008-ban, hogy öt éven belül két zöld párt is lesz bent a magyar országgyűlésben? Most is van két zöld párt: egy konzervatívabb, ahogy mondják mélyzöldebb és van egy színes zöld, egy újbaloldali zöld párt. Ez jól érzékelteti, hogy milyen sokszínű ez az ellenzék. Sokan mondják a baloldali, liberális pártokról, hogy ők "őfelsége ellenzéke", és hogy ez egy rendszerkonform ellenzék. Ezekben a baloldali pártokon kívül is van egy újfajta ellenzékiség: van ugyanis egy újbaloldali, fiatalos, kicsit az identitáspolitika környékén mozgó, szubkultúrákban is jelenlévő ellenzékiség, akik nagyon gyakran szerveznek különböző akciókat, politikailag tehát elég aktívak. Bár kérdés, hogy ők mennyire tudnak tömegeket kivinni az utcára.

Van egy olyanfajta úgynevezett akadémiai ellenzékiesség, amelynek már nincs akkora szerepe, mint korábban. Ha valakinek a neve előtt ott van a dr., ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy figyelnek is rá az emberek. Ez nemcsak azért van, mert most vagyunk a „poszt-igazság világában”. Már korábban is meg lehetett figyelni, hogy ahogy nőtt az emberek egyéni felhatalmazása – nemcsak az internet, hanem az oktatáson keresztül is – úgy csökkent ennek az elitnek a súlya. A netadós tüntetések is azt mutatták, hogy egyre kevésbé fogadják el az emberek a tekintélyeket, és nemcsak a politikai tekintélyt, vagyis a politikai autoritást, hanem a szellemi autoritást sem. Amilyen tekintélye volt az értelmiségnek vagy egy akadémiai embernek akár a rendszerváltáskor vagy később, ez mára teljesen megváltozott. Ez nemcsak 2016-ban, de 2010-ben, 2014-ben sem volt már így. Tényleg nagyon széles a választék, azonban az, hogy ők mint ellenzék mennyire hatékonyak, illetve mennyiben adnak lehetőséget a hatékony politikai cselekvésre, már más kérdés.

Az előző kérdést azért tettem fel, mert vannak olyan gondolkodók, mint például Kardos András, akik nem tekintik valódi rendszerellenzéknek a jelenlegi politikai pártokat. Kardos az ÉS-ben megjelent publicisztikájában így fogalmaz: „Az ellenzéki pártok számára a politikai valóság kihívása azt jelenti, hogy ha valóban demokratikus ellenzékké akarnak válni, akkor fel kell mondaniuk a NER-ben betöltött legitimáló szerepüket, vagyis az illiberális rendszer biodíszletéből rendszerellenzékékké kell válniuk.” [...] „Magyarán: civil szervezet és politikai párt egyaránt a NER-re mint totalitásra kell hogy rákérdezzen, helyesebben csakis a mindenoldalú rendszerkritika lehet esélyes arra, hogy a valódi antagonizmusokat megfogalmazza, illetve hogy a hatalmat rábírja a feltételek átírására, magyarán a tárgyalásos úton működő plurális demokrácia mechanizmusainak újraélesztésére.” [...] „A NEM: nemzeti ellenállási mozgalom. Ez a mozgalom magában foglalja mindazokat a (parlamentből kivonult és nem kivonult) pártokat, melyek rádöbbennek arra, hogy a hatalom csak kulisszának használja őket, mindazon civil mozgalmakat, amelyek már eddig is próbálkoztak az oktatástól a nővérek béremeléséig „szakügyekben” változtatni, valamint mindenkit, aki úgy gondolja, hogy vagy semmibe vették az elmúlt években az érdekeit, vagy – nemes egyszerűséggel – *fuldoklik a szabadságnélküliségben*.”(1) Ezt az idézethalmazt arra hoztam fel példának, hogy vannak olyan gondolkodók, akik úgy gondolják, hogy az ellenzék valójában csak biodíszlet, és van a nemzeti együttműködés rendszerének egy olyan hatalomkoncentrációs tere, ahol ők igazából csak bábuk.

M.D.: Itt két ügy van, amely ellentmond ennek a feltevésnek. Először is megkérdezném, hogy akkor mi az „a rendszer”? Könnyű analógiákat felállítani korábbi rendszerekkel, de nem is biztos, hogy önmagában rendszerre szerveződik a jelenlegi rezsim. Lehet, hogy van egy sajátos logikája, hogy létezik egy struktúra, amely valóban úgy használja fel az állami intézményeket és erőforrásokat, hogy az egy bizonyos körnek kedvező, ugyanakkor ez nem egy teljesen zárt rendszer. Az állampolgárok szintjén az, hogy fuldoklunk a szabadságnélküliségben, nem igaz, mert itt már rengeteg szelep van. Már nemcsak az létezik, hogy elmegyünk a Mikroszkóp színpadra és röhögünk azon, hogy mit mond a Hofi vagy meghallgatjuk a Rádiókabarét, hanem el lehet menni külföldre és ez nem feltétlenül csak az egyetemi képzésben részt vettek számára lehet lehetőség. Magyarországon ráadásul ha az ember beszél idegen nyelvet, akkor viszonylag gyorsan

tud munkát találni multinacionális cégeknél, szolgáltató központoknál. Tehát nem is kell elmenni feltétlenül külföldre ahhoz, hogy az egyén bizonyos szempontból kivonuljon a rendszerből. Ezenkívül vannak bizonyos megállapodások, alkuk, amelyek a Kádár-rendszerben is megvoltak, és ugyanúgy a demobilizációt szolgálták. Ilyen például az egykulcsos adó, vagy a viszonylag alacsony SZJA. Akiknek van olyan képesítésük, és van olyan képességük, hogy el tudjanak helyezkedni ebben a céges világban, ők valóban tudják érvényesíteni az érdekeiket. Meg tudják venni azokat a szolgáltatásokat, amik esetleg másoknak hiányoznak, és valóban ki tudnak jönni ebből a rendszerből, hogyha annyira nem finnyásak vagy nem zavarja őket, hogy mi történik, miket vágnak be mondjuk egy sportközvetítés alatt az állami tévében. Más helyzet lenne, ha az Index is megszűnne, mert az már egy olyan határ lenne, amelyet már nem fogadnának el azok sem, akik képesek kimozdulni ebből a szisztémából, mert ők az újraelosztási konfliktusokba minimálisan kerülnek be. Azok pedig, akik a szabadság hiányában fuldokolnak, ők olyan szociális helyzetben vannak, amely tényleg fullasztó, viszont az ő mélyrepülésük nem 2010 után kezdődött. Persze talán szembetűnőbb most Magyarországon, de a jövedelmi különbségeket mérő Gini-index szerint olyan nagy mértékű változás nem tapasztalható. Egyrészt a gazdasági válság miatt is szakadtak le olyan sokan, másrészt az Orbán-kormányok alatt arányosan csökkentek a szociális kiadások és a vállalkozás- illetve gazdaságfejlesztésre többet áldoznak. Mégis, nem mondható, hogy ez egy olyan koherens, zárt rendszer lenne. Sokkal több a kijárat, a kiskapu. Mindez azért is demobilizál, mert ezt a sok kiskaput és lehetőséget egyénileg lehet kihasználni. Ritkák az olyan érdekérvényesítési módok, amelyek csak kollektívan használhatók, mint amikor az embernek az üzemi tanácshoz vagy a szakszervezethez vagy egyéb szakmai szervezethez kell fordulnia ahhoz, hogy érvényesíteni tudja az érdekeit. A megváltozott nyilvánosság segít és támogat abban, hogy az ember egyénileg lépjen, hogy egyénileg politizáljon, hogy egyénileg tartalmat generáljon, egyénileg fogyasszon és nem egy kollektívum részeként. A Népszabadság megszüntetése ilyen szempontból is szimbolikus. Azzal, hogy egyre többen már a közösségi médián keresztül kapják a híreket, nem áll össze a hírfogyasztás egy egésszé, hanem csak cikkek érnek el bennünket mindenfajta különböző portálokról. A politikai napilap azonban olyan, amelyben mindenféle tartalom volt és van. Van benne bulvár, sport, kultúra, hétfégi melléklet és publicisztika. Az ember megrendeli az egész lapot és ez önmagában ad egy metszetet a társadalomról. Ez az, ami hiányzik. Ebből látszik, hogyan változik meg a nyilvánosság, és ezzel együtt a politizálás is. Ez a fajta demobilizálás annak a támogatása, hogy inkább az egyéni nyereség és egyéni stratégia-keresés felé nyomja az embert.

Az ellenzék legitimáló, "biodíszlet"-szerű szerepére reagálva, önmagában az, hogy valaki részt vesz az intézményesített rendszerben, intézményekben, még nem feltétlenül jelenti azt, hogy ettől biodíszletté válik. Akkor válik azzá, ha nem tesz semmit. Ha viszont használja ezeket a formákat és az ellenzék használja (tehát ők kérdeznek, interpellálnak, vizsgálóbizottságokat próbálnak összehívni, ha már csak a parlamenti munkáról van szó, sőt népszavazási kérdéseket akarnak leadni, de ezt elszabotálja maga az intézmény, másrészt pedig nyílt erőszakként odaküldenek verőembereket), úgy tehát túlzás lenne azt állítani, hogy biodíszlet lenne az intézményesített ellenzék, tehát a politikai pártok.

Az értelmiség jó része bizonyos elkeseredettségben tengődik, méghozzá amiatt, mert megtapasztalja, hogy már nem ér annyit a szava. Emiatt pedig apolitikussá válik és kivonul a közéletből, és a rendszerre való reakciójában, azaz a nyílt tehetetlenségében megfogalmaz egy olyan attitűdöt, amelynek folytán viccpárt-szerű formációhoz kezd közelíteni. A népszavazáson közvetett módon mérhető eredményt ér el a Kétfarkú Kutypárt azzal, hogy egy "nem-igen" opcióra szavaztak a választók, amely érvénytelen szavazatot jelentett. Véleményem szerint az értelmiség jó része ilyen helyzetekben a sírás helyett inkább a nevetésbe menekül. Milyen irány ez valójában politológiai szempontból és csak Magyarországon terjed vagy Európában is kialakul egy apolitikus réteg és létrejönnek a viccpártok?

M.D.: Európában is vannak viccpártok, a legismertebb talán a *Die Partei*, a német viccpárt, akik az EP-be is bejutottak, miután a karlsruhei alkotmánybíróság eltörölte a 4%-os küszöböt. Van egy választási szlogenjük: "*Die Partei: ja zu Europa, nein zu Europa.*" Ott is ez a viccelődés és gúny folyik. Látszik, hogy van arra hajlandóság, hogy az emberek pénzt áldozzanak arra, hogy ha úgy gondolják, hogy ennek van értelme. A háttérben persze az lebeg, hogy van egy nagyon erős bizalmatlanság nemcsak a magyar ellenzékkel, hanem a politikai intézményekkel szemben is. Itt persze érdekes, hogy egy ilyen jellegű kampányra a Kétfarkú Kutypárt és a hozzá kapcsolódó civil szervezetek fennállása óta nem volt példa, hiszen a kampányba a Kutypárt mellett a Magyar Helsinki Bizottság és a TASZ is beszállt. A plakátkampány nem teljesen csak a poénkodásról szólt, hanem arról is, hogyan lehet úgy sem igennel, sem nemmel szavazni, hogy az ember azért aktivizálja magát. Ilyen szempontból ez egy teljesen önálló politikai pozíció volt ebben a népszavazási kampányban. Ebben még az az érdekes, hogy pontosan miről is szól ez az aktivizmus.

Illetve passzivizmus.

M.D.: Igen, passzivizmus, ezt is ők találták ki. Ez abban különbözik erősen attól, mint amilyen például a Tanítanék Mozgalom volt, hogy nem kell feltétlenül a döntéshozókra nyomást gyakorolni. A Tanítanék Mozgalom meg akarta változtatni az oktatáspolitikát, a Kétfarkú Kutypárt esetében viszont az aktivizmus befelé irányul, lényege a politikai élmények szerzése, az én gazdagítása. Ez egy kicsit expresszív aktivitásra hasonlít. Itt nem beszélhetünk közvetett érintettségről, mint a Tanítanék Mozgalom esetében, ahol ott vannak a pedagógusok, akiknek a munka- és életkörülményeit is megváltoztatja végső soron az, ha valamilyen pozitív döntést el tudnak érni a kormánnyal szemben. Itt az érintettség csak indirekt módon jelenik meg és nagyon gyakran a szolidaritás mentén lép fel a bekapcsolódás. Tehát például én szolidáris vagyok a menekültekkel és ezért aktivizálok magam, nem azért, mert én a saját helyzetemen akarok javítani. A Kutypártnál a kormányzati kommunikációnak az élére, irányára, visszásságára, mondanivalójára hívták fel a figyelmet. Ez alapjában véve egy szimbolikus elosztásról szól. Vannak ugyanakkor olyan emberek, akiknek valóban a materiális újraelosztás a fontos, akinek az számít, hogy ő két hetet, három hónapot vagy akár egy évet vár egy orvosi vizsgálatra vagy az, hogy az ő gyerekének van-e lehetősége a továbbtanulásra, és egyáltalán milyenek az ő életkörülményei. Ez a dolog erősen szétválhat és az a probléma, - és erre más külföldi mozgalomkutatók is felhívták a figyelmet - hogy mi történik akkor, ha a hagyományos intézményekből kivonulnak azok, akiknek megvan az a fajta kulturális tőkájük vagy tudásuk, akik sikerre tudnák vinni ezeket a kezdeményezéseket, helyettük

pedig a szimbolikus újraelosztással foglalkoznak. Nem állítom, hogy rossz a kétfarkú kutya-aktivizmus. Bekerülhet valaki egy olyan spirálba, hogy először mint kétfarkú kutya plakátragasztó került kapcsolatba az aktivizmussal mint közéleti tevékenységgel és később valami másra is hajlandó. Mégis, vannak bizonyos kockázatai. Magyarországon a részvételi hajlandóság nagyon koncentrálnak egy bizonyos demográfiára, földrajzilag is, az illető státuszára nézve is erősen meghatározható, hogy kik ezek. Ha valaki megnézi az Aktív Fiatalok c. kutatást, amit Szabó Andreáék készítettek egyetemistákkal, ott is jól lehetett látni, hogy egy meghatározott kör az, amelyik hajlandó aktivizálni magát, pedig ezek az adatfelvételek a fiatalok között részben a hallgatói tüntetések során, valamint részben utána folytak. Sok mindent elmond, hogy a legnagyobb aktivitás az ELTE-Btk-n folyt.

Kicsit elkanyarodnék a pártoktól. Hogyan látod a civil mozgalmak szerepét, jelentőségét Magyarországon? Meg lehet-e maradni civil mozgalomként politikán kívülinek, civilként azt mondva, hogy nem foglalkozunk politikával és csak és kizárólag szakkérdésekben vagyunk hajlandók bárkivel is együttműködni. Lehet-e politikán kívülinek, függetlennek maradni?

M.D.: Abszolút, igen. Rengeteg olyan civil szervezet van ma Magyarországon, amelyik a helyzetéből adódóan nem teheti meg azt, hogy politizáljon. De ez nem feltétlenül csak félelemből van így, hanem azért is, mert egész egyszerűen olyan témával foglalkozik, ahol a tevékenységének az univerzalizmusát vagy az általánosságát sértene az, hogy ha politizálna. Tehát tegyük fel, ha valaki gyerekek egészségével foglalkozik és kirándulni viszi őket, akkor hogyan politizáljon. Persze mindenhol meg lehet találni egy politikai mozzanatot, így a természetjárás kapcsolódhat a zöld politikához, ahogy a roma-felzárkóztatással foglalkozó civilek között sem lesz Jobbik-szavazó. Gondolom a kérdés arra irányul, hogy mennyire kell rendszerkonformnak lennie egy civil szervezetnek?

Minden civil mozgalom kapcsolatba kerül a belpolitikával?

M.D.: Ha mozgalomról beszélünk, akkor az mindig politizál, de attól még lehet valaki civil, hogy nem mozgalmi. A civil lehet egy érdekvédelmi szövetség, egy sportegyesület, egy dalárda, és ezek nem kevésbé fontosak, hiszen a társadalom szövetét ezek a szervezetek, szerveződések is összetartják és sűrítik. Nagyon jó terepei lehetnek annak, hogyan kell közösen fellépni, elkezdeni valamit, befejezni, kiértékelni, ezek mind-mind nagyon fontos területek. Persze vannak olyan szervezetek is, amelyek szakmaiak és annak mentén fogalmazznak meg kritikát, és ezek szakpolitikai kritikát akarnak kifejteni. Például a Tanítanék Mozgalomnál is, ha már erről volt szó, pont ilyen konfliktus jött elő, hogy mennyire kell belemennie a nagypolitikába egy ilyen mozgalomnak és mennyire kell megmaradni a szakpolitikánál. Ugyanez volt a hallgatói mozgalomnál is, ott is lehetett hallani, hogy voltak olyanok, akik általánosabb rendszerkritikát akartak megfogalmazni, és voltak olyanok is, akik azt mondták, hogy maradjunk a felsőoktatási politikánál. Az utóbbi vélemény azért is lehet méltányolható, mert ha sikerül bizonyos területeken engedményeket elérni, akkor az mutatja, hogy maga a rendszer talán mégsem annyira koherens, talán mégis fellazítható bizonyos területeken és el lehet érni engedményeket. Másfelől pedig sokan mondhatják, hogy ez az igazi konformizmus, hiszen ezek csak látszatengedmények, de valójában az egész rendszer működése nem változik. Nem kell feltétlenül minden civilnek politizálnia, hiszen vegyük figyelembe,

hogy itt rengeteg konfliktus van, amit az emberek nem szeretnek a mindennapjaikban megélni. Az, hogy valaki állandóan fenntartja ezt a mozgósítási készültséget, az, hogy a mindennapi emberi érintkezésben lehessen róla tudni, nyilvánvalóan nem kivitelezhető. Ezt akkor lehet fenntartani, ha valaki olyan közösségekben van, amik segítik, támogatják ezt a fajta alapállást. De Magyarországon az emberek nagy többsége nem ilyen, nem ebben él. Ha valaki ilyen politikai szubkultúrában létezik, mint amilyen Budapesten a különböző balos, újbalos közösségi helyek, vagy pedig úgy él egy politikai hálózatban, hogy minden ismerősével egyetértenek, akkor ez kivitelezhető. Ellenkező esetben ez érthetően nagyon sok konfliktussal járhat.

Azok közül, akik ezekkel nem foglalkoznak, tehát sem a civil mozgalmakkal, vagy szervezetekkel, sem a pártokkal, szerinted hogyan lehetne minél több embert meggyőzni arról, hogy igenis választási jogod van és ezáltal számít a szavad. Hogyan lehetne ebből a közönyös állapotból visszarántani az embereket, hogy újra részt vegyenek a közéletben?

M.D.: Nehéz kérdés ez. Úgy szokták megválaszolni ezt a kérdést, hogy olyan oktatásra van szükség, amely képes változtatni az attitűdökön. Magyarországon nem alakult ki ennek a konszenzusa, akár mint Németországban, ahol mindez a II. világháború után, a náciellenesség során kezdődött el. Nálunk az aktív állampolgári oktatásnak a tartalmáról nincsen konszenzus. Ha nincsen tartalma, akkor legalább a formája, alapjai legyenek meg. Számos olyan trükk, módszer van, amely már önmagában is, tehát mondanivaló nélkül is fejleszti azokat a képességeket, például az empátiát, másnak a meghallgatását, a közös munkára való képességet. Tegyük hozzá, hogy ez nemcsak a demokratikus képességeket, hanem a vállalkozó kedvet is növeli. De az is felmerül kérdésként rögtön, hogy mit várunk ettől az aktivitástól? Az nem túl reális, hogy az állampolgárnak mindig mindenről legyen véleménye, és rendszeresen ki is fejezze azt. Még úgysem, hogy ilyen gyors a kommunikáció és ilyen sok lehetőség van az önreprezentációra. A politikai képviselőnek nincsen alternatívája, de ez nem jelenti azt, hogy ez a képviselő ne lehetne sokkal hatékonyabb, tehát ne reprezentálhatná sokkal jobban a választót.

Tudnak beszélni egymással a választópolgárok kulturált hangnemen?

M.D.: Tudnak, már az csodálatos, hogy a nevüket vállalva az interneten egy-egy cikk alatt hogyan kezdenek el kommentelni. Sőt, elolvassák azt is, hogy a másik mit írt. Ilyen korábban nem volt és ez önmagában is már egy nagy dolog. Persze ezt nem mindig a legnagyobb jóhiszemben teszik. Az alapkérdés, hogy hogyan lehet aktivizálni az embereket, azért nehéz, mert egyrészt kevés a jó példa, másrészt nem is szabad olyan gyorsan nagy csodákat elvárni. Kellenek jó benyomások. Magyarországon foglalkozunk politikai részvétellel, de nem tudok arról, hogy valaki kutatta volna azt, hogy hogyan folyik a lakóközösségeknek egy-egy összejövetele, mert az a legalapvetőbb részvételi forma, kivéve természetesen azokat, akik családi házban laknak. Minden közgyűlési meghívón ott szerepel, hogy fél óra múlva újra összehívják a lakóközösségi gyűlést, amennyiben nincsen meg az elegendő számú résztvevő, hogy határozatképes legyen a közgyűlés. Ez is azt mutatja, hogy létezik egy általános apátia, amely nemcsak abból fakad, hogy a politikai ügyekkel szemben az emberek immunisak lennének, hanem van egy általánosabb, a kollektív megoldásokkal szembeni bizalmatlanság vagy csak egyszerűen tartózkodás. Tulajdonképpen nagyon sok embernek megvan a lehetősége

arra, hogy éljen az intézményesített részvételi formákkal. Ami fontos, hogy nagyon gyakran ebben nem partner a hatóság sem. Akkor sikerül részvételre buzdítani az embereket, akárcsak annyiban, hogy valaki felkeresi a választott képviselőjét, ha úgy érzi, hogy ennek lehet fogantja. Ahogy a Pew Research Center említett felmérése is mutatja, nagyon sokan azt gondolják, hogy nem számít a szavuk. Ha nem is alakult ki konszenzus abban, hogy mi legyen a demokratikus oktatás tartalma, ebben a politikus-állampolgár partnerségben kialakulhatott volna egy konszenzus, de úgy látszik, erre sem került sor Magyarországon.

Ez valószínűleg az oktatási rendszerrel volt kapcsolatos.

M.D.: Nemcsak az oktatási rendszerrel, de persze nem akarok bántani senkit, azért a bürokrácia hagyományai sem olyanok, hogy az állampolgári megkeresést, vagy észrevételt ne plusz munkának vagy nyűgnek vegye, és ez nem feltétlenül az ott dolgozóknak a hibája. Nem úgy szerveződik egy-egy igazgatási szerv, hogy ott az állampolgári, civil észrevételek vagy megkeresések be legyenek csatornázva, hogy azok az egész szervezeten úgy tudjanak átmenni, hogy azt tényleg megtermékenyítsék és ne csak plusz munkát jelentsenek. De ezt az Arsboni közigazgatási joggal foglalkozó olvasói sokkal jobban tudják.

*

(1) Kardos András: NEM. *Élet és Irodalom*, LX. évfolyam, 44. szám, 2016.11.04., 3.

Fotó: Volom Sári.